

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
УКРАЇНИ**

Харківська державна академія культури

Кафедра народних інструментів

**ПРОГРАМА ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
З ДИСЦИПЛІНИ**

НАРОДНО-ОРКЕСТРОВА ЛІТЕРАТУРА

перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

галузь знань	02 «Культура та мистецтво» (шифр і назва напрямку підготовки)
спеціальність	025 «Музичне мистецтво» (шифр і назва спеціальності)
Освітня програма	<u>народні інструменти</u>
факультет	Музичного мистецтва

Харків 2023

УДК 785.1:780.6.031.4

Н 30

Друкується за рішенням науково-методичної ради ХДАК
(протокол № 10 від 20.04.2023 р.)

Рецензенти:

Лошков Ю. І., доктор мистецтвознавства, професор кафедри народних інструментів Харківської державної академії культури

Укладач:

Цицирєв В.М. засл. артист України, доцент кафедри народних інструментів

Н 30 Народно-оркестрова література : прогр. та навч.-метод. матеріали з дисципліни для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти зі спеціальності 025 «Музичне мистецтво» / М-во культури та інформ. політики України, Харків. держ. акад. культури, Ф-т музич. мистецтва, Каф. нар. інструментів ; [уклад. В. М. Цицирєв]. — Харків : ХДАК, 2023. —30 с.

Навчальний курс «Народно-оркестрова література» забезпечує формування теоретичних знань і практичних навичок в подальшій роботі педагогом, артистом оркестру, сольним виконавцем диригентом творчого колективу. Курс розроблено для професійної підготовки педагогів.

Для викладачів та студентів-бакалаврів спеціальності 025 «Музичне мистецтво».

УДК 785.1:780.6.031.4](073)

©Харківська державна академія культури, 2023

© Цицирєв В.М, 2023

1. Загальна інформація про дисципліну

1	Назва дисципліни	Народно - оркестрова льтература
2	Викладач	Цицирєв Віктор Миколайович
3	Контактні дані викладача (роб.тел., емейл)	@ 712 25 12
4	Статус дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)	вибіркова
5	Рік підготовки	4
6	Семестр	8
7	Лекції (год.)	52
8	Семінарські заняття (год.)	8
9	Самостійна робота (год.)	120
10	Індивідуальна робота (год.)	
11	Кількість кредитів	6
12	Загальна кількість годин	180
13	Види поточного контролю	Контрольні тестування, реферат,
14	Вид підсумкового контролю	залік

I. 1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів, відповідних ECTS: 3,0	Спеціальність 025 Музичне мистецтво	Обов'язкова	
Загальна кількість годин – 90	Спеціалізації (професійне спрямування): Народні інструменти,	Рік підготовки:	
		4-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: 4 аудиторних – 60 самостійної роботи студента – 120	Ступінь: бакалавр	Семестр	
		8-й	
		Лекції	
		52 год.	
		Семінарські	
		8 год.	
		Самостійна робота	
		120 год.	
		Вид контролю: зал	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:

для денної форми навчання – 60 /180/

2. Анотація дисципліни

2.1. Місце дисципліни в програмі навчання

Навчальна дисципліна «Народн - оркестрова література» є вибірковою дисципліною в комплексі дисциплін професійної підготовки. Покликана допомогти студентам досягнути розуміння сутності творчої діяльності, психологічних закономірностей у навчальному процесі, осягнути сутність правил дидактики, оволодіти методами ефективної організації освітньо-виховного процесу. В процесі вивчення дисципліни студенти мають усвідомити педагогічні та психологічні аспекти роботи с творчим колективом оркестром, ансамблем, бути викладачем спеціальних дисциплін у закладах вищої освіти. Окрім цього як навчальна дисципліна покликана сприяти формуванню у студентів здібностей до самооцінки, самоконтролю, самореалізації,

2.2. Пререквізити та постреквізити дисципліни

Вільне застосування та демонстрування студентом навичок керівника-оркестру у практичній художньо-виконавській діяльності можливо за умови освоєння спеціальних знань і навичок, при вивченні курсів таких дисциплін як: «Спец інструмент», «Диригування», «Інструментування», «Читання партитур», «Методика роботи з оркестром», «Оркестровий клас» та «Диригентсько-оркестрова практика» та ін.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- опанувати методіку формування репертуару;
- проаналізувати форми, методи та засоби проведення індивідуальних, групових та колективних занять;
- підібрати та розучити з колективом 2-3 твори для концертного виступу;
- підготувати реферат з питань народно-інструментального мистецтва
  - ознайомлення з специфікою роботи в професійному та самодіяльному творчому колективі;
  - визначення основних напрямків розвитку музичного виконавства.

Передумовою вивчення дисципліни «Народно - оркестрова література » є необхідність оволодіння навиками, досвід знання специфіки музичного виконавства як галузі практичної діяльності: його функцій, структури, різновидів різноманітних ансамблів та оркестрів народних інструментів.

Своєю чергою, здобутий студентами у ході вивчення навчальної дисципліни « Народно - оркестрова література» досвід у вигляді системи знань,

умінь, норм і цінностей стане теоретичним підґрунтям подальшої практичної роботи у підготовці освітньо-кваліфікаційних робіт та комплексних атестаційних робіт зі спеціальності.

2.3. Мета вивчення дисципліни

володіння студентами широким колом знань, пов'язаних з історичними процесами становлення народно-інструментального мистецтва, вільна орієнтація в питаннях періодизації жанрів, характеристики стилістичних закономірностей творів, виявлення провідних для різних періодів художньо-естетичних тенденцій. – забезпечення набуття студентами ключових фахових компетентностей. Формування компетентності фахівця як педагога та керівника професійного, аматорського чи учбового колективу. Професійна підготовка фахівців вищої кваліфікації – викладачів фахових дисциплін, концертних виконавців, артистів ансамблю (оркестру); формування виконавської компетентності та розвиток творчого потенціалу студента у процесі вивчення оркестрового репертуару; підготовка студента до концертно-виконавської діяльності. Цілеспрямоване та послідовне формування й розвиток комплексу професійних знань і практичних навичок самостійної роботи з колективом.

- навчити аналізувати оркестрові партитури за ознаками стилю, жанру та форми творів,
- допомогти засвоєнню основних закономірностей побудови та структури оркестрових партитур,
- розвинути навички музичного та художнього мислення,
- виховати музично-естетичний смак,

2.4. Завдання вивчення дисципліни.

- розширення музично-культурного світогляду студентів на підставі виявлення кращих зразків народно-інструментальної музики;
- знання творчості композиторів, працюючих у галузі оркестрової музики для народних інструментів;
- надання студенту необхідних знань в галузі оркестрової літератури, чітке уявлення про оркестрові твори різних жанрів; озброєння майбутнього фахівця знанням репертуару оркестру народних інструментів;
- виховання у студентів навичок музичного аналізу оркестрових творів; вміння аналізувати культурно-історичний розвиток українського оркестрово-ансамблевого виконавства, етапи формування національної інструментальної традиції через репертуарну площину.

В результаті вивчення навчальної дисципліни, студент повинен здобути визначені освітньою програмою компетентності та програмні результати навчання, для формування яких використовується ця навчальна дисципліна.

2.5. Найменування та опис компетентності, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни.

Загальні компетентності:

- Цілісно та професійно сприймати та виконувати музичні твори, вміти аналізувати твір з виконавської та музично-теоретичної точки зору та донести своє бачення до виконавців.
- Організовувати виконавську діяльність та репетиційну роботу в умовах аматорського чи учбового колективу, використовувати базові теоретичні знання в процесі пошуку інтерпретаційних рішень.
- Володіти основними принципами та методами самостійної роботи над музичними творами та демонструвати:
- розвиток технічних та художньо-виконавських навичок; розширення репертуарної ерудиції у сфері народно-музичного виконавства; вільну орієнтацію у стилях та жанрах музичних творів; відпрацювання навичок практичного управління оркестром ансамблем народних інструментів; формування професійно-педагогічних умінь; включення у професійну комунікацію; осмислення різних аспектів власної професійно-педагогічної діяльності. підготовка фахівців, обізнаних у підґрунті музичного виконавств на народних інструментах

Професійні компетентності:

- Здатність дотримуватися норм професійної етики.
- Здатність до професійної мобільності та уміння адаптуватися до нових виробничих ситуацій.
- Здатність до психологічного впливу в умовах міжособистісної взаємодії в системі «студент — викладач».
- Здатність оцінювати та прогнозувати поведінку суб'єктів освітнього процесу.
- Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.
- Здатність розробляти та управляти проектами.
- Здатність виявляти ініціативу та підприємливість, працювати в команді, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- історіографію становлення та розвитку ансамблів та оркестрів народних інструментів;
- визначення базових термінів та понять;
- формування репертуару для оркестрів та ансамблів;
- формування концертного репертуару для окремих народних інструментів;
- особливості творчої діяльності композиторів, які писали твори для народних інструментів;
- особливості роботи з нотним матеріалом;
- сучасний концертний репертуар для оркестру та ансамблю народних інструментів.

вміти:

- самостійно орієнтуватися в теоретико-методологічних засадах та понятійному апараті дисципліни;
- використовувати дослідницький інструментарій щодо вивчення стану та перспектив розвитку народного інструментального виконавства;
- застосовувати в концертних програмах знання щодо творчості композиторів в жанрі народного інструментального мистецтва;
- здійснювати дослідження за допомогою спеціалізованих бібліотек та мережі Інтернет;
- орієнтуватися в різноманітності репертуару;
- аналізувати наукові, навчальні та методичні праці в дослідженнях репертуарної політики в галузі народно-оркестрового виконавства

мати навички:

- визначення специфіки музичної літератури для оркестрів народних інструментів та виконавства на окремих музичних інструментах як галузі практичної діяльності: її функцій, структури, різновидів;
- аналізу науково-методичної літератури в галузі виконавського мистецтва;
- обґрунтування власної думки щодо дискусійних проблем музичної літератури.

3. Політика дисципліни

3.1. Політика виставлення оцінок (пропущені заняття, відпрацювання пропусків): кожна оцінка виставляється відповідно до розроблених викладачем та заздалегідь оголошених студентам критеріїв, а також мотивується в індивідуальному порядку на вимогу студента; у випадку не відпрацювання студентом усіх передбачених навчальним планом видів занять до екзамену він не допускається; пропущені заняття обов'язково мають бути відпрацьовані. Форму і час відпрацювання студент та викладач взаємопогоджують окремо.

3.2. Політика академічної поведінки та доброчесності (плагіат, поведінка в аудиторії): конфліктні ситуації мають відкрито обговорюватись в академічних

групах з викладачем, необхідно бути взаємно толерантним, поважати думку іншого. Плагіат та інші форми нечесної роботи неприпустимі. Недопустимі підказки і списування у ході семінарських занять, контрольних роботах, на іспиті.

Норми академічної етики: дисциплінованість; дотримання субординації; чесність; відповідальність; робота в аудиторії з відключеними мобільними телефонами.

III. Зміст і структура навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна « Народно - оркестрова література» складається з 2 розділів, які містять 11 тем.

Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	ла б	ін д	ср		л	п	ла б	ін д	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Розвиток оркестрового народно-інструментального виконавства, формування репертуару ансамблів та оркестрів народних інструментів в Україні XVI – першій половині XX ст.												
Тема 1. Вступ. Задачі курсу. Історична довідка	4	4										
Тема 2. Витоки народної музики. Розвиток виконавства на народних інструментах і т. ін.	16	4				12						
Тема 3. Роль В.А. Комаренка та його соратників у розвитку народно-інструментального оркестрового жанру	16	4				12						
Тема 4. Формування оркестру українських народних інструментів	16	4				12						
Тема 5. Репертуар кобзарів, бандуристів, лірників, цимбалістів, сопілкарів	16	4				12						

Тема 6. Концертний репертуар домристів, балалайників, гітаристів, баяністів	16	4				12						
Тема 7. Традиції та новації у репертуарній політиці капел бандуристів	16	4				12						
Разом	100	28				72						
Розділ 2. Формування класичного концертного та сучасного академічного ансамблевого та оркестрового народно-інструментального репертуару.												
Тема 8. Регіональні особливості побутування народних інструментів в Україні у 30-70-ті рр. ХХ ст.	18	6				12						
Тема 9. Творчість провідних композиторів у народно-інструментальному оркестровому жанрі	20	6		2		12						
Тема 10. Сучасні різноманітні народно-інструментальних колективів та їх вплив в збереження народної інструментальної музики України	20	6		2		12						
Тема 11. Сучасний концертний репертуар для ансамблів та оркестрів українських народних інструментів	22	6		4		12						
Разом –	80	24		8		48						
Усього годин	180	52		8		120						

ЗМІСТ КУРСУ

РОЗДІЛ I

Розвиток оркестрового народно-інструментального виконавства, формування репертуару ансамблів та оркестрів народних інструментів в Україні XVI – першій половині XX ст.

Тема 1. Вступ. Задачі курсу. Історична довідка.

Оркестрове виконавство – це складне суспільне явище в музичному житті етносу, тривалий історичний процес, який увібрав у себе декілька складових: музичний інструментарій, розвиток музичних стилів та жанрів, певних економічних умов, спільного виконавства та створення засад колективної гри музикантів-інструменталістів.

Тема 2. Витоки народної музики. Розвиток виконавства на народних інструментах.

Національна художня культура, специфіка її історичного розвитку. Інструменти та музика Київської Русі. Інструментальна музика на Запорізькій Січі. Її роль у розвитку інструментальної народної музики. Гоніння на скоморохів. Цехові музичні об'єднання у XV-XVI ст. Умови появи капели європейського зразка. Кріпацькі оркестри. Вплив західноєвропейської музики на розвиток оркестрового виконавства та репертуарну політику у XVIII-XIX ст.

Мистецтво кобзарів-бандуристів, лірників і торбаністів. Дума – своєрідний жанр українського народного епосу.

«Вертеп» – поштовх до розвитку ансамблевого виконавства на народних інструментах. «Троїста музика» – своєрідність української народної інструментальної музики.

Дослідження розвитку народних інструментів Г. Хоткевича, Ю. Лошкова, М. Давидова та ін.

Сучасні проблеми розвитку народно-інструментального мистецтва.

Самостійна робота: особливості буття української інструментальної музики XIV-XVIII ст.

Тема 3. Роль В.А. Комаренка та його соратників у розвитку народно-інструментального оркестрового жанру.

Робота В. А. Комаренка над удосконаленням народних інструментів. Виникнення і перший виступ ансамблю . Створення репертуару .

Гастрольна. Просвітницька діяльність Удосконалення інструментів, упорядкування партитури для оркестру народних інструментів. Вклад як дослідника народних інструментів.

Автор самовчителів та керівництв для народних інструментів. Перші репертуарні збірки п'єс для оркестрів народних інструментів. Виконавство на народних інструментах за кордоном.

Диригент, композитор, автор перекладень для оркестру народних інструментів.

Самостійна робота: українське оркестрове мистецтво на передодні нової доби

Тема 4. Формування оркестру українських народних інструментів.

В. Катанський, В. Комаренко – популяризатори оркестрів народних інструментів на Україні. Створення своєрідного репертуару для народного оркестру. Оркестр українських народних інструментів, його склад та репертуарна політика.

«Троїста музика» – наявність національного колориту, багатство мелізматики, тембрових барв, оригінальності прийомів гри і звуковидобування.

Ансамбль «Троїста музика» – зерно, в якому закладена основа оркестру українських народних інструментів. Різноманітність складу троїстих музик у різних регіонах України.

Поява нових оркестрових колективів та їх активна творча діяльність у 20-ті

роки. Оркестри під керівництвом. Домрові оркестри В. Комаренка, Л. Гайдамаки та інших, їх творча діяльність, репертуарна політика.

Самостійна робота: діяльність соратників В.В.Комаренка у розвитку народно-інструментального жанру

Тема 5. Репертуар кобзарів, бандуристів, лірників, цимбалістів, сопілкарів.

Творчість кобзарів О. Вересая, А. Шута, Ф. Холодного, П. Братиці, І. Кучугури-Кучеренка, Г. Хоткевича. Репертуар, громадська значимість їх діяльності.

Торбаністи, їх вклад у народно-інструментальне виконавство. Лірники – виконавство, яке мало історичну основу і розвиток.

Сопілки – національний інструмент українського народу.

О. Незовибатько – українські цимбали, концертний репертуар.

Школи гри на бандурі, Г. Хоткевич і його вклад в розвиток концертного репертуару для бандури.

Самостійна робота: різнобарвність національних музичних інструментів України

Тема 6. Концертний репертуар домристів, балалаечників, баяністів.

Розвиток сольного концертного репертуару для народних інструментів.

Історія створення, характерні особливості виразних можливостей балалайки. Обробки творів для балалайки. Роль В. Комаренка, у розширенні на Україні чотириструнної домри.

Розвиток концертного репертуару, оригінальні твори для баяна.

Самостійна робота: традиції та новітні тенденції формування репертуару для баяна, домри, балалайки

Тема 7. Традиції та новації у репертуарній політиці капел бандуристів.

Розвиток виконавства на народних інструментах у 20-ті роки у музичному

житті України позначилися справжнім розквітом бандурного мистецтва.

Формування капели бандуристів, як традиція та новація у розвитку народно-інструментального виконавства в Україні. Інструментарій, репертуар, нові імена композиторів та нові твори.

Самостійна робота: капела бандуристів як новітнє явище у музичному житті України

РОЗДІЛ II

Формування класичного концертного та сучасного академічного ансамблевого та оркестрового народно-інструментального репертуару

Тема 8. Регіональні особливості побутування народних інструментів в Україні у 30-70-ті рр. ХХ ст.

Розвиток народно-інструментального жанру. Творчість видатних композиторів. Характерні особливості творчості. Історія народження творів. Твори військових років. Розвиток оркестрового жанру у повоєнні роки. Розвиток професійного виконавства. Визначна плеяда видатних композиторів. Учбова, науково-методична, нотна література видавництв..

Переклади творів композиторів-класиків в репертуарі оркестрів народних інструментів.

Самостійна робота: творчість композиторів 30-70-ті рр. ХХ ст. як вагома складова розвитку репертуару для оркестру та ансамблю народних інструментів

Тема 9. Творчість провідних композиторів у народно-інструментальному оркестровому жанрі.

Становлення професійного ансамблево-оркестрового мистецтва.

Основа репертуару самодіяльних і професійних оркестрів. Кращі здобутки

української музики.

Питання складу, формування і співвідношення інструментального складу оркестрів і ансамблів народних інструментів.

Творчість видатних композиторів К. Мяскова, В. Подгорного, та ін.

Харківська, Київська, Одеська, Львівська академічна композиторська та виконавська школи народно-інструментального мистецтва.

Загальна характеристика музики 60-80-х років. Українська народна пісня у обробці композиторів. Принципи та прийоми обробок.

Семінарське заняття: своєрідність творчості провідних композиторів народно-інструментального жанру

Тема 10. Сучасний концертний репертуар для ансамблів та оркестрів домрово-балалайкового складу.

Вплив Незалежності на розвиток національної музичної культури. Розбудова національної свідомості, вплив фольклору на сучасну колористику музичних творів. Традиційність та новаторство в підході до розвитку та розповсюдження народної творчості та значення народних інструментів у становленні національного самовідчуття. Сучасні творчі колективи як лабораторія для творчості композиторів у жанрі народно-інструментальної музики.

Семінарське заняття: сучасні колористичні особливості концертного репертуару для ансамблю та оркестру народних інструментів домрово-балалайкового складу

Тема 11. Сучасний концертний репертуар для ансамблів та оркестрів українських народних інструментів.

Склад сучасного оркестру, різноманітність репертуару за жанрами, формою, змістом, складністю, обробки українських пісень і танців, переклади з партитур для симфонічного оркестру, вітчизняних та мирових класиків.

Професіональні оркестри українських народних інструментів –

особливості творчості, діяльності, їх функції.

Оркестрові групи Державного заслуженого народного хору ім. Г.Г. Верьовки, Закарпатського та Черкаського заслужених народних хорів, Буковинського, Гуцульського та Прикарпатського ансамблів пісні і танцю, оркестр Державної заслуженої капели бандуристів України.

Ансамбль пісні і танцю ВМС України, Національний Заслужений академічний ансамбль танцю України ім. П. Вірського та інші – специфіка репертуару, збереження традицій.

Київський оркестр народних інструментів, історія створення. Творча лабораторія української інструментальної музики. Репертуар колективу – самі визначні твори української народно-інструментальної музики. Сучасна колористична мова, нові напрямки композиторської думки. Творчі портрети керівників оркестру Я. Орлова, В. Гуцала.

«Троїсті музики» їх склад, барвистий показ народних мелодій. Особливості інструментального складу троїстих музик, відносно регіонів України та репертуару колективів.

Семінарське заняття: творчість українських композиторів в народно-інструментальному жанрі у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Своєрідність творчості провідних композиторів народно-інструментального жанру.	2
2	Сучасні колористичні особливості концертного репертуару для ансамблю та оркестру народних інструментів	2
3	Творчість українських композиторів в народно-	4

	інструментальному жанрі у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.	
--	---	--

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Особливості буття української інструментальної музики ХІV-ХVІІІ ст.	12
2	українське оркестрове мистецтво на передодні нової доби.	12
3	Діяльність соратників В.А. Комаренка у розвитку народно-інструментального жанру.	12
4	Різноманітність національних музичних інструментів України. ознайомлення з літературою про народні музичні інструменти.	12
5	Традиції та новітні тенденції формування репертуару для баяна, домри, балалайки. гітари	12
6	Капела бандуристів як новітнє явище у музичному житті України.	12
7	Творчість композиторів 30-70-ті рр. ХХ ст. як вагома складова розвитку репертуару для оркестру та ансамблю народних інструментів.	12
8	Своєрідність творчості провідних композиторів народно-інструментального жанру.	12
9	Сучасні колористичні особливості концертного репертуару для ансамблю та оркестру народних інструментів домрово-балалайкового складу.	12
10	Творчість українських композиторів в народно-інструментальному жанрі у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.	12
	Разом	120

IV. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Завдання до семінарських занять та самостійної роботи студентів

Розділ 1

Розвиток оркестрового народно-інструментального виконавства, формування репертуару ансамблів та оркестрів народних інструментів в Україні XVI – першій половині XX ст.

Тема 2. Витоки народної музики. Розвиток виконавства на народних інструментах

Самостійна робота студентів: особливості буття української інструментальної музики XIV-XVIII ст.

Мета: засвоєння історичних основ розвитку української інструментальної культури.

Завдання:

1. Знати інструментально-виконавську культуру Київської Русі.
2. Виявити особливості становлення української музичної культури XVI-XVII ст.
3. З'ясувати місце і роль кріпацьких оркестрів у становленні і розвитку національних інструментальних традицій.

Тема 3. Роль В.В. Комаренка та його соратників у розвитку народно-інструментального оркестрового жанру

Самостійна робота студентів: українське оркестрове мистецтво напередодні нової доби.

Мета: знання передумов появи вітчизняного народно-оркестрового мистецтва.

Завдання:

1. З'ясувати об'єктивні фактори формування мистецтва оркестрового виконавства.
2. Знати кроки становлення вітчизняного народного мистецтва.

3. Знати особливості основних етапів просвітницької діяльності таких діячів як В. Комаренко, П. Кравцов, В. Катанський та ін.

Тема 4. Формування оркестру українських народних інструментів.

Самостійна робота студентів: діяльність соратників В.А. Комаренка у розвитку народно-інструментального жанру.

Мета: вивчення діяльності В.А. Комаренка як значущий чинник еволюції в становленні національно оркестрового виконавства на народних інструментах.

Завдання:

1. Географію створення перших ансамблів та оркестрів народних інструментів в Україні.
2. Вплив Київського та Харківського відділень музичного товариства на просвітницьку діяльність.
3. Знати репертуар перших виступів народно інструментальних колективів.

Тема 5. Репертуар кобзарів, бандуристів, лірників, цимбалістів, сопілкарів

Самостійна робота студентів: різнобарвність національних музичних інструментів України.

Мета: ознайомлення з літературою про народні музичні інструменти.

Завдання:

1. Знати конструктивні особливості національних музичних інструментів України.
2. Зробити характеристику творчої діяльності окремих виконавців.
3. Провести розбір репертуару.

Тема 6. Концертний репертуар домристів, балалайників, баяністів

Самостійна робота студентів: традиції та новітні тенденції формування репертуару для баяна, домри, балалайки.

Мета: знання репертуару окремих музичних інструментів зі спеціальності.

Завдання:

1. Вміння опанувати музичною літературою з спеціальності.

2. Вміння користуватися посібниками, хрестоматіями, навчально-методичною, нотною літературою.
3. Здійснювати дослідження за допомогою спеціалізованих бібліотек та мережі Інтернет.,

Тема 7. Традиції та новації у репертуарній політиці капел бандуристів

Самостійна робота студентів: капела бандуристів як новітнє явище у музичному житті України.

Мета: ознайомлення зі шляхом розвитку бандурного мистецтва.

Завдання:

1. Ознайомитись з шляхом становлення бандурного виконавства.
2. Знати особливості основних течій у творчості відомих бандуристів країни.
3. Дати характеристику репертуару капел бандуристів.

Розділ 2

Формування класичного концертного та сучасного академічного ансамблевого та оркестрового народно-інструментального репертуару

Тема 8. Регіональні особливості побутування народних інструментів в Україні у 30-70-ті рр. ХХ ст.

Самостійна робота студентів: творчість композиторів 30-70-ті рр. ХХ ст. як вагома складова розвитку репертуару для оркестру та ансамблю народних інструментів.

Мета: мати уяву про особливості концертного репертуару професійних та самодіяльних оркестрів народних інструментів.

Завдання:

1. Ознайомлення з творчістю композиторів 30-х років ХХ ст.
2. Народно-інструментальна музика в 40 роки.
3. Розквіт народно-інструментального мистецтва в 50-70 рр. ХХ ст.

Тема 9. Творчість провідних композиторів у народно-інструментальному оркестровому жанрі

Семінарське заняття: своєрідність творчості провідних композиторів народно-інструментального жанру.

Мета: засвоєння студентами особливостей творчості композиторів у жанрі народно-інструментального мистецтва.

Питання:

1. композиторів у 30-ті роки ХХ ст.
2. Творчість композиторів у 40-50 рр. ХХ ст.
3. Народно-інструментальні твори сучасних композиторів.
4. Харківська академічна композиторська школа народно-інструментального мистецтва.

Тема 10. Сучасний концертний репертуар для ансамблів та оркестрів домрово-балалайкового складу

Семінарське заняття: сучасні колористичні особливості концертного репертуару для ансамблю та оркестру народних інструментів домрово-балалайкового складу.

Мета: опанування сучасного концертного репертуару для ансамблів та оркестрів народних інструментів домрово-балалайкового складу.

Питання:

1. Творчість А. Зубицького В. Подгорного, А. Гайденка та ін.
2. Перекладення творів сучасної вітчизняної та світової класики для оркестру народних інструментів.

Тема 11. Сучасний концертний репертуар для ансамблів та оркестрів українських народних інструментів.

Семінарське заняття: творчість українських композиторів в народно-інструментальному жанрі у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Мета: опанування сучасного концертного репертуару ансамблів та оркестрів з українських народних інструментів.

Питання:

1. Загальна характеристика української народно-інструментальної музики 60-

80-х рр. XX ст.

2. Українські народні пісні, танці в обробці сучасних композиторів.
3. Професійні оркестри та ансамблі народних інструментів, особливості творчої діяльності, функції.
4. Складові сучасного українського оркестру народних інструментів та новітній репертуар.

Національна та ECTS шкала оцінювання

За шкалою ТНЕУ	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90–100	відмінно	A (відмінно)
85–89	добре	B (дуже добре)
75-84		C (добре)
65-74	задовільно	D (задовільно)
60-64		E (достатньо)
35-59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1-34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

90-100 балів – відмінно (A);

75-89 балів – добре (BC);

60-74 бали – задовільно (DE);

35-59 балів – незадовільно з можливістю повторного складання (FX);

1-34 бали – незадовільно з обов'язковим повторним курсом (F).

Підсумковий контроль	40 балів
Відвідування занять	1 бал/год.
Рубіжне тестування	6 балів
Відповідь на семінарському занятті	10 балів
Реферат	10 балів

7. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Рівень досягнення запланованих результатів навчання перевірятиметься за допомогою таких форм контролю Підсумковий контроль

засвоєння знань здійснюється у формі заліку, іспиту. Передбачено рубіжні етапи контролю у формі – диспути, доповіді, бесіди, командні проекти; усного опитування, модульна контрольна робота, реферати, есе, ректорська контрольна робота;

8. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни «Народна оркестрова література середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

Контроль за видами діяльності студентів здійснюється шляхом поточного оцінювання знань. За результатами суми двох періодичних контрольних робіт виставляється підсумкова оцінка за національною, 100-бальною шкалами і ECTS. Протягом семестру проводиться не менше двох колоквіумів чи контрольних робіт або інших видів контролю. Максимальна кількість балів, яка встановлюється для цих видів контролю, а також відповідність оцінок FX та F у шкалі ECTS, у балах та національній шкалі визначається Вченими радами факультетів або кафедрами, які забезпечують викладання відповідних дисциплін.

Методи навчання

конспектування, спілкування, аналіз літератури, самостійна робота, контрольні заходи

Методи контролю

опитування, тестування

Методичне забезпечення

.Оркестрова література : програма курсу та методичні рекомендації / Харків. держ. акад. культури ; уклад. В. М. Цициреєв. – Харків : ХДАК, 2012. – 33 с.

Оркестр народних інструментів як феномен української культури : навч. посіб / В. М. Цициреєв. – Харків : ХДАК, 2006. – 60 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів у процесі вивчення курсу «Народно - оркестрова література» передбачає декілька різновидів діяльності, серед яких особливо слід виділити такі:

1. Робота над конспектом лекцій.
2. Самостійне вивчення першоджерел.
3. Робота над рефератом.
4. Ознайомлення з аудіо та відео матеріалами.

Робота над конспектом лекцій

Специфіка лекційної дисципліни « Народно - оркестрова література» полягає у відсутності навчальних посібників з проблематики курсу. Тому важливе значення має робота з конспектом, який складається з матеріалів, що подаються викладачем на лекціях та виявляються під час самостійної роботи з першоджерелами. Рекомендується конспект вести за певною системою. З самого початку поділити зошит на кілька розділів:

1. Конспект лекцій (історіографія, хронологія).
2. Конспект першоджерел.
3. Персоналії.

Такий розподіл дає можливість оптимізувати процес підготовки до семінарських занять та контрольних заходів.

Зазначимо, що процес вивчення повинен бути зорієнтований не стільки на запам'ятовування тих чи інших положень, скільки на їх творче засвоєння і застосування до рішення як поставлених перед студентом задач, так і виникаючих у процесі виконавства практичних проблем.

З першого ж заняття необхідно привчити студента, що фактологічний матеріал не є самоціллю. Розвиток музичного виконавства відбувався не відокремлено – на процес його формування впливали такі чинники як філософія, економіка, політика, культура, інші різновиди виконавства. Тому, конспект спрямований на оптимізацію аналітичної діяльності студента в процесі визначення специфіки, місця та ролі музичного виконавства в культурі.

Необхідність чіткого та акуратного ведення конспекту зумовлена його актуальністю у подальшій діяльності студента і як виконавця, і як викладача. При вивченні курсу студент знайомиться з новими для нього поняттями, що потребує

не формального відношення до матеріалу, а обов'язкового осмислювання і у процесі конспектування на лекції, і під час самостійної роботи. В будь-якій дисципліні, особливо пов'язаній з історією, поняття знаходяться у взаємозв'язку. Тому нерозуміння одного поняття може повести за собою нерозуміння подальшого матеріалу. В цьому випадку важливим фактором є постійна активність студента як в аудиторії під час лекції, так і в самостійній роботі.

Самостійне вивчення першоджерел

Вивчення теоретичних робіт з проблем музичного виконавства складає значний обсяг самостійної роботи студента.

Щоб робота була найбільш корисною, необхідно перш за все уважно прочитати в конспекті лекцій матеріал теми, ознайомитися з планом семінару.

Починати вивчення першоджерел рекомендується із змісту, передмови і післямови, які дають загальні уявлення про твір. При читанні необхідно виділяти основні ідеї, постановку питань, їх обґрунтування і рішення; з'ясовувати невідомі слова, терміни, незнайомі імена, звертаючись до енциклопедій і словників.

1. Дієвим засобом засвоєння матеріалу є конспект першоджерела – стислий виклад основних ідей і висновків в їх логічній послідовності з цитуванням найбільш значних думок автора. В конспекті необхідно вказати прізвище та ініціали (ім'я, по батькові) автора, назву твору, місто, видавництво і рік видання, загальну кількість сторінок. Наприклад:

Давидов М. Проблеми розвитку академічного у народно-інструментального мистецтва / М. Давидов. — К., 1998. — 207 с.

Барсова І. Книга про оркестр. – К. : Муз. Україна, 1981. – 174 с.

При використанні цитати необхідно зазначити номер сторінки, на якій знаходиться вислів. При роботі з першоджерелами часто пропонуються статті у збірках чи періодичних виданнях. В цьому випадку після назви статті зазначається назва збірки, або журналу, місце і рік видання (коли це журнал, місце видання не вказується), сторінки, на яких знаходиться матеріал. Наприклад:

Фільц Б.М. Музикантські цехи // Історія української музики. Том 1: Від найдавніших часів до середини ХІХ ст. – К.: Наукова думка, 1989. – С. 318-329.

При використанні цитати зі статті номер сторінки не зазначається.

Конспектування першоджерел – важливий спосіб глибокого засвоєння знань, виробу вміння творчо мислити та розуміння еволюційних процесів, що відбуваються зокрема у світовому виконавському мистецтві.

Робота над рефератом

Самостійна робота студентів може організовуватися через написання рефератів, які виступають засобом придбання і поглиблення знань, розвивають навички роботи з науковою літературою, здатність узагальнення матеріалу, стимулюють творче мислення.

Тема реферату обов'язково узгоджується з викладачем, який читає даний курс. При роботі над рефератом студент повинен проявити максимальну активність, яка виявляється у самостійному підбиранні першоджерел (крім рекомендованої літератури). Значний відсоток основного тексту повинні складати особисті думки автора реферату, його узагальнення та висновки. Реферат не може складатися тільки з цитат.

Цитати використовуються за двома принципами. Перший – у вільному викладенні; другий – буквальне цитування. У першому випадку лапки не використовуються і перед крапкою наприкінці висловлення подаються вихідні дані першоджерела, яке цитується. У другому випадку обов'язково використовуються лапки, які обрамляють цитату; вихідні дані першоджерела подаються після лапок.

Оформлення вихідних даних у тексті здійснюється за наступним принципом: з початку подається номер першоджерела у списку літератури в рефераті, потім, через кому, сторінка, де знаходиться цитата; вихідні дані обрамляються квадратними дужками. Наприклад, [2, 25] – першоджерело у списку літератури стоїть під другим номером, а цитата знаходиться на 25 сторінці. Якщо першоджерелом є стаття у періодичному виданні, то у тексті подається тільки

номер у списку літератури.

Текст реферату повинен бути написаний на належному науково-теоретичному рівні, що виявляється у використанні спеціальної термінології та логічності, чіткості й конкретності при висловленні особистих думок.

Реферат повинен мати вступ – коротке визначення актуальності теми, її місце і значення в курсі. Основний текст можна поділяти на розділи та підрозділи, які б відображали шляхи висвітлення теми. У кінці реферату містяться короткі висновки. Основний текст повинен складати не менше 20 сторінок звичайного формату паперу для друку. Крім основної частини, реферат складають список літератури (з обов'язковими посиланнями в тексті) та додатки (при необхідності).

Ознайомлення з аудіо та відео матеріалами

Важливе місце в ознайомленні з історією та специфікою виконавського мистецтва, особливо останніх десятиліть займають аудіо та відео матеріали. Користування аудіо матеріалами вимагає від студента певної підготовки. Неможливо виявити характерні відзнаки виконавського стилю того чи іншого колективу, або виконавця, не знаючи музичних творів, які записані на звуконосіях. Тому, рекомендовано прослуховування аудіо записів, маючи при собі партитуру або клавір зазначеного твору.

Особливістю відео матеріалів є можливість не тільки почути, а й візуально ознайомитися з виконавською специфікою того чи іншого музиканта чи колективу. Такий різновид самостійної роботи допомагає і в практичній роботі студента-виконавця – за допомогою аналітичного осмислення побаченого він має можливість збагатити особисту виконавську техніку.

Окрім ознайомлення з аудіо та відео матеріалами студент обов'язково повинен регулярно відвідувати репетиції, концерти та інші заходи за участю професійних, навчальних і самодіяльних виконавських колективів (оркестрів, хорів, ансамблів) та солістів. Такий різновид самоосвіти надає можливість безпосередньо сприймати «живу» музики – те, що не може

відобразити самий якісний аудіо або відео запис: спостерігати повсякденну роботу виконавського колективу або соліста; знаходити підтвердження або заперечення теоретичним положенням лекційного курсу. І, як висновок, допомагає творчому засвоєнню матеріалу курсу, застосуванню його в практичній виконавській діяльності.

СПИСОК ОСНОВНОЇ ТА ДОДАТКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Бортник Є. Струнний інструментарій в Слобідській Україні в минулому і сучасному (до проблеми «кобзи — бандури») // Муз. Харківщина / Є. Бортник. — Х. : Харк. ін-т мистец. ім. І. П. Котляревського, 1992. — С. 191–206.
- Бортник Е. Формирование и развитие домрового искусства на Украине в аспекте русско-украинских музыкальных связей : автореф. дис. ... канд. искусствоведения / Е. Бортник. — Киев : Ин-т искусствоведения, фольклора и этнографии им. М. Ф. Рильского, 1982. — 25 с.
- Гуменюк А. Українські народні музичні інструменти / А. Гуменюк. — К. : Наук. думка, 1968. — 243 с.
- Гуцал В. Інструментовка для оркестру українських народних інструментів / В. Гуцал. — К. : Муз. Україна, 1988. — 96 с.
- Давидов М. Київська академічна школа народно-інструментального мистецтва / М. Давидов. — К., 1998. — 223 с.
- Давидов М. Проблеми розвитку академічного у народно-інструментального мистецтва / М. Давидов. — К., 1998. — 207 с.
- Евдокимов В. Одесская академическая школа народно-инструментального искусства / В. Евдокимов. — Одесса, 1999. — 87 с.
- Жеплинський Б. Коротка історія кобзарства в Україні / Б. Жеплинський. — Львів, 2000. — 195 с.
- Іванов П. Оркестр українських народних інструментів / П. Іванов. — К. : Муз. Україна, 1981. — 111 с.
- Історія української музики. В 6 т. Т. 1. — К. : Наук. думка, 1989. — 448 с.
- Історія української музики. В 6 т. Т. 2. — К. : Наук. думка, 1989. — 464 с.
- Комаренко В. Український оркестр народних інструментів / В. Комаренко. — К. : Мистецтво, 1960. — 82 с.
- Кучерук В. Народний музичний інструментарій України / В. Кучерук. — Луцьк : Ред.-видав. від. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1997. — 123 с.
- Лебедев В. К. Словник-довідник з інструментознавства : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. — Вінниця : Нова книга, 2010. — 164 с. : ілюстр.
- Лошков Ю. Володимир Андрійович Комаренко / Ю. Лошков. — Х., 2002. — 112 с.

- Лошков Ю. Творчість В. А. Комаренка і народно-інструментальне виконавство в Слобідській Україні : автореф. дис. ... канд. мистецтво знав. — Х., 2000. — 17 с.
- Манилов В. Твой друг гитара / В. Манилов. — Киев, 1993. — 208 с.
- Миклашевський Й. Музична і театральна культура Харкова кінця ХІХ — першої половини ХХ ст. / Й. Миклашевський. — К. : Наук. думка, 1967. — 160 с.
- Назаренко ОВолодимир Підгорний / О. Назаренко, О. Кононова. — К., 1992. — 46 с.Незовибатько О. Ознайомлення з народними музичними інструментами та організація інструментальних ансамблів / О. Незовибатько. — К., 1966.
- Незовибатько О. Українські цимбали / О. Незовибатько. — К. : Муз. Україна, 1976. — 56 с
- Оригінальний репертуар оркестрів народних інструментів (1930–1970 рр.). — Львів : Львів. держ. консерваторія ім. М. В. Лисенка, 1982. — 40с.
- Очеретівська Н. Л. Український словник музичних термінів / Н. Л. Очеретівська, Н. М. Цицалюк, К. П. Черемський. — Х. : Атос, 2008. — 178 с. : ілюстр.
- Понікарова Л. Харківська академічна школа народно-інструментального виконавства (з досвіду діяльності кафедри народних інструментів ХДАК (1959–2004 рр.)) : навч. посіб. / Л. Понікарова. — Х. : ІНЖЕК, 2005. — 71 с.
- Ризоль Н. Очерки о работе в ансамбле баянистов / Н. Ризоль. — М., 1986. — 221 с.
- Скляр І. Київсько-харківська бандура / І. Скляр. — К. : Муз. Україна, 1971. — 85 с.
- Хоткевич Г. Музичні інструменти українського народу / Г. Хоткевич. — Х., 1930. — 290 с.
- Цицирев В. М. Оркестр народних інструментів як феномен української культури : навч. посіб. / В. М. Цицирев. — Х. : ХДАК, 2005. — 57 с.
- Юцевич Є. Оркестр народних інструментів / Є. Юцевич, Є. Безп'ятов. — К. : Мистецтво, 1948. — 114 с.

Додаткова:

- Бортник Є. Домра в самодіяльному мистецтві радянської України / Є.Бортник. — Х. : Держ. ін-т культури, 1974. — 57 с.
- Васюта О. Музичне життя на Чернігівщині у ХVІІІ–ХІХ ст.: історично-культурологічне дослідження / О. Васюта. — Чернігів : Деснян. правда, 1997. — 212 с.
- Водяний Б. Народна інструментальна музика західного Поділля: проблема еволюції традиційних форм музикування : автореф. дис. ... канд. мистецтво знав. / Б. Водяний. — К. : Київ. держ. консерваторія ім. П. І. Чайковського, 1994. — 19 с.

V. Інформаційний (електронний) ресурс

1. Бібліотека Харківської державної академії культури
  2. Харківська міська спеціалізована музично-театральна бібліотека
  3. Харківська державна наукова бібліотека
  4. Вікіпедія : вільна енциклопедія [Електронний ресурс] // <http://ru.wikipedia.org/wiki/>
- Категорії: Історія музики; Музиканти; Музиканти по країнах; Консерваторії за алфавітом тощо.

Навчальне видання

НАРОДНО- ОРКЕСТРОВА ЛІТЕРАТУРА

Програма та навчально-методичні матеріали до курсу
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності
025 «Музичне мистецтво»,
ОП «Народні інструменти»

Укладач:

Цицирев Віктор Миколайович, викладач

В авторській редакції

Комп'ютерний набір В. Цицирева

Комп'ютерна верстка

План 2023

Підписано до друку _____ 2023 р. Формат 60x84/16
Гарнітура «Times». Папір для мн. ап. Друк ризограф
Ум. друк. арк. _____ Тираж 100. Зам № _____

ХДАК, 61057, Харків -57, Бурсацький узвіз, 4
Надруковано в лаб. множ. техніки ХДАК